

Uslovi za transparentnost i dostupnost pravosudnih institucija s aspekta zaštite prava osoba s invaliditetom ogledaju se u arhitektonskoj pristupačnosti pravosudnih institucija, pristupačnosti i dostupnosti informacija i komunikacija i odnosu prema osobama s invaliditetom kao strankama u postupku.

Kada se govori o arhitektonskoj pristupačnosti onda je važno imati na umu sve elemente pristupačnosti, a ne samo osnovne elemente za ulazak i pristup pravosudnim organima i institucijama. Ovo je važno istaći jer se u dokumentima (Strategija reforme pravosuđa i dvogodišnji akcioni planovi), ali i u praksi jedino govori o pristupu institucijama, ali ne i o kretanju, boravku i radu osoba s invaliditetom u tim institucijama. Dakle, osobe s invaliditetom se s aspekta pravosuđa posmatraju samo i isključivo kao stranke, ne kao i zaposleni, što se čak ne pominje ni kao mogućnost, a kamoli kao obaveza. U tom smislu, u pravosudnim institucijama apsolutno ne postoje uslovi za rad osoba s invaliditetom.

Kada je u pitanju pristup i odnos prema osobama s invaliditetom od strane zaposlenih/predstavnik pravosudnih institucija može se konstatovati da je odnos često zavisio od pristupa društva i sveopšte javnosti prema osobama s invaliditetom. Posledice u različitim modelima pristupa (sažaljenje, milosrđe, nedovoljno poštovanje ličnosti i neposmatranje osoba s invaliditetom kao subjekata prava) koji nijesu zasnovani na ljudskim pravima mogu biti ozbiljne i isključivati nepristrasnost, nezavisnost, pravičnost i pravdu. Zato je vrlo važan senzibilitet sudija i tužilaca i posebno poznavanje prava osoba s invaliditetom. S obzirom da novi Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom predviđa nove posebne oblike diskriminacije, kao što su grupisanje kao poseban oblik diskriminacije osoba s invaliditetom, te omalovažavanje i vrijeđanje, koje je nekada posledica korišćenja i nekorektne terminologije, u skorije vrijeme biće važna uloga pravosudnih institucija u postupcima koji mogu biti pokrenuti u cilju zaštite prava osoba s invaliditetom. Stoga je važno i prilikom izrade, i izmjena i dopuna politika koje tretiraju oblast pravosuđa koristiti terminologiju koju propisuje Konvencija UN o pravima osoba s invaliditetom, a koja u najvećoj mogućoj mjeri uvažava ličnost i dostojanstvo osoba s invaliditetom.

Kada govorimo o arhitektonskoj pristupačnosti onda možemo konstatovati da je u ovoj oblasti vrlo malo učinjeno do sada. Kao što ni u drugim oblastima, tako ni o oblasti pravosuđa ne postoji nijedna institucija koja je u potpunosti pristupačna osobama s invaliditetom. Postoje neki pomaci u

posljednjih nekoliko godina, međutim ti pomaci nijesu toliko značajni da bi se moglo govoriti o zadovoljavajućem nivou uslova. Neki od objekata imaju samo osnovni element pristupačnosti – rampu na glavnom ili sporednom ulazu, dok većina pravosudnih institucija ni dalje nema ni ovaj osnovni element. Nijedna pravosudna institucija ne posjeduje druge elemente, kao što su: toalet, lift, orijentacioni planovi i staze, kao ni druge elemente pristupačnosti bilo za osobe s tjelesnim invaliditetom ili za osobe oštećenog sluha i vida.

Nažalost, ni u ovoj oblasti se problem nije rješavao redom i sistemski tako što tokom pripreme prve Strategije reforme pravosuđa za period 2007 – 2012, a ni nakon usvajanja Zakona o uređenju prostora i izgradnji objekata, nije urađena sveobuhvatna analiza pristupačnosti pravosudnih institucija, ne postoje idejna rješenja projekata, niti procjena troškova već se ove aktivnosti tek predviđaju Akcinim planom Strategije za period 2014. – 2016.

Tek na osnovu analize su se mogli donositi posebni akcioni planovi i prilagođavati pravosudne institucije u skladu s prioritetima.

Adekvatna analiza mora ponuditi tačne i precizne informacije i biti zasnovana na standardima, kako bi se moglo očekivati da se preduzmu adekvatne i konkretne mjere u cilju omogućavanja ostvarivanja osnovnih ljudskih prava osoba s invaliditetom.

Zbog svega navedenog osobe s invaliditetom nerijetko bivaju diskriminisane od strane samih pravosudnih institucija, što predstavlja jedinstven paradoks da od onih koji trebaju da ih štite od diskriminacije koju u najvećem broju slučajeva vrše državni organi, u stvari bivaju takođe diskriminisane. Mnoge osobe s invaliditetom su obeshrabrene i nemaju adekvatno povjerenje u pravosuđe jer im je povrijeđeno ljudsko dostojanstvo i princip ravnopravnosti.

To što su se u pojedinim situacijama koristila kompromisna rješenja i ročišta održavala u pristupačnim prostorijama, najčešće u prizemlju zgrade, je „oslobađalo“ sudove, "duplih" postupaka za zaštitu od diskriminacije, u situacijama kada sudovi trebaju da zaštite prava, da se ujedno vodi i postupak protiv samog suda.

Na isti način se moraju uvažavati osobe s invaliditetom kao stranke i postupku i mora im se omogućiti osnovni stepen poštovanja prava i ljudskog dostojanstva bilo da su oštećene ili optužene/osuđene.

Osobama oštećenog sluha kada su stranke u postupku, kada je god to moguće, treba omogućiti da sami predlože i biraju sudskog, odnosno gestovnog tumača iz više razloga: prije svega zato što gestovni jezik u CG još uvijek nije kodifikovan, pa samim tim, najčešće zbog nivoa obrazovanja i „posebne kulture“ osoba oštećenog sluha one najbolje razumiju i imaju najviše povjerenja, samim tim postaju i otvorenije pred onima koje lično bolje poznaju. Treći, ne manje važan razlog je taj što se u situacijama kada osobe oštećenog sluha ne biraju tumače može desiti da pravosudne institucije pozovu upravo one od kojih osobe oštećenog sluha nerijetko i dožive diskriminaciju i kršenje prava.

Marina Vujačić